כיתה ח' | תושב"ע · משנה | שיעור 2 מתוך 3 | 45 דק' | בבא בתרא א, ה-ו

"אֵין חוֹלְקִין אֶת הֶחָצֵר": חלוקה, הוצאות משותפות ובית שער

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו את הכלל "אֵין חוֹלְקִין אֶת הֶחָצֵר, עַד שֶׁיְּהֵא אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה", ואת החשבון של הרע"ב (ארבע אמות לפני הפתח ועוד ארבע).
- התלמידים יסבירו את "זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁיֵּחָלֵק וּשְׁמוֹ עָלָיו, חוֹלְקִין" ויישמו אותו על דוגמאות (טלית, מרחץ, חדר).
- התלמידים יבחינו בין חלוקה בכפייה ובין חלוקה בהסכמה, ויכירו את היוצא מן הכלל: כתבי הקודש.
- התלמידים יסבירו את משנה ה: "כּוֹפִין אוֹתוֹ לִבְנוֹת בֵּית שַׁעַר וְדֶלֶת לֶחָצֵר", ויקשרו אותה להוצאות משותפות בבניין (ועד בית).

❓ השאלה הגדולה של היחידה

איך חיים טוב עם שכנים כשיש לנו שטח משותף? מה מותר לי לבקש מהשכן, ומה אני חייב לתת?

השיעור השני שואל: מתי אפשר לחייב שותף לחלק, ומתי אפשר לחייב אותו לשלם על משהו שכולם צריכים?

🧪 פתיחה

מספרים לכיתה: "שני אחים ירשו מסבתא חצר קטנה ומעיל אחד יקר. אחד רוצה לחלק הכול חצי-חצי, והשני אומר: חצי מעיל זה לא מעיל." שואלים: מי צודק? האם אפשר לחלק כל דבר? אחר כך: "בבניין שלכם ועד הבית החליט להתקין דלת כניסה עם קוד. שכן אחד מסרב לשלם, כי הוא תמיד נכנס דרך החניה. אפשר לחייב אותו?"

📖 הסבר למורה

משנה ו פותחת בכלל: "אֵין חוֹלְקִין אֶת הֶחָצֵר, עַד שֶׁיְּהֵא אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה". הרע"ב מסביר שמדובר בכפייה: "אֵין אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין יָכוֹל לָכוֹף אֶת חֲבֵרוֹ לַחְלֹק הֶחָצֵר" אם אין לכל אחד מספיק מקום. כל בית צריך ארבע אמות לפני הפתח "לְפָרֵק מַשָּׂאוֹ מֵעַל חֲמוֹרוֹ", ועוד ארבע אמות "לִשְׁאָר תַּשְׁמִישִׁים".

אותו רעיון חוזר בשדה, בגינה, בטרקלין (אולם), בשובך, בטלית ובמרחץ. ואז המשנה מסכמת: "זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁיֵּחָלֵק וּשְׁמוֹ עָלָיו, חוֹלְקִין. וְאִם לָאו, אֵין חוֹלְקִין". כלומר: אם אחרי החלוקה לכל אחד יש עדיין "חצר", "שדה" או "טלית" ששמישה, מחלקים. חצי טלית כבר אינו טלית.

מתי הכלל לא חל? "אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶם רוֹצִים. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶם רוֹצִים, אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִכָּאן, יַחֲלֹקוּ". בהסכמה מותר הכול, חוץ מדבר אחד: "וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם רוֹצִים, לֹא יַחֲלֹקוּ". ספר קודש לא חותכים לשניים.

משנה ה עוסקת בהוצאות משותפות: "כּוֹפִין אוֹתוֹ לִבְנוֹת בֵּית שַׁעַר וְדֶלֶת לֶחָצֵר". הרע"ב: כופין "אֶת בֶּן הֶחָצֵר שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְסַיֵּעַ לִבְנֵי הֶחָצֵר", ובית השער נועד לשומר ש"מַרְחִיק אֶת בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מִלְּהָצִיץ בֶּחָצֵר". שוב פרטיות! רבן שמעון בן גמליאל חולק: "לֹא כָל הַחֲצֵרוֹת רְאוּיוֹת לְבֵית שָׁעַר", אבל הרע"ב פוסק: "וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל". בהמשך המשנה אותו דין בעיר: חומה, דלתות ובריח, ומי נחשב "כאנשי העיר" ומשתתף בהוצאות.

📜 המקור (המשנה מתוך ספריא, נוסח תורת אמת; רע"ב מתוך ספריא)

משנה, בבא בתרא פרק א, משנה ה

כּוֹפִין אוֹתוֹ לִבְנוֹת בֵּית שַׁעַר וְדֶלֶת לֶחָצֵר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא כָל הַחֲצֵרוֹת רְאוּיוֹת לְבֵית שָׁעַר. כּוֹפִין אוֹתוֹ לִבְנוֹת לָעִיר חוֹמָה וּדְלָתַיִם וּבְרִיחַ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא כָל הָעֲיָרוֹת רְאוּיוֹת לְחוֹמָה. כַּמָּה יְהֵא בָּעִיר וְיהֵא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר, שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. קָנָה בָהּ בֵּית דִּירָה, הֲרֵי הוּא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר מִיָּד

משנה, בבא בתרא פרק א, משנה ו

אֵין חוֹלְקִין אֶת הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּהֵא אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה. וְלֹא אֶת הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁיִּהֵא בָהּ תִּשְׁעָה קַבִּין לָזֶה וְתִשְׁעָה קַבִּין לָזֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּהֵא בָהּ תִּשְׁעַת חֲצָאֵי קַבִּין לָזֶה וְתִשְׁעַת חֲצָאֵי קַבִּין לָזֶה. וְלֹא אֶת הַגִּנָּה, עַד שֶׁיִּהֵא בָהּ חֲצִי קַב לָזֶה וַחֲצִי קַב לָזֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, בֵּית רֹבַע. וְלֹא אֶת הַטְּרַקְלִין, וְלֹא אֶת הַמְּזוֹן, וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ, וְלֹא אֶת הַטַּלְּית, וְלֹא אֶת הַמֶּרְחָץ, וְלֹא אֶת בֵּית הַבַּד, עַד שֶׁיִּהֵא בָהֶן כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה. זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁיֵּחָלֵק וּשְׁמוֹ עָלָיו, חוֹלְקִין. וְאִם לָאו, אֵין חוֹלְקִין. אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶם רוֹצִים. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶם רוֹצִים, אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִכָּאן, יַחֲלֹקוּ. וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם רוֹצִים, לֹא יַחֲלֹקוּ

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא בתרא א, ה

כּוֹפִין אוֹתוֹ. אֶת בֶּן הֶחָצֵר שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְסַיֵּעַ לִבְנֵי הֶחָצֵר:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא בתרא א, ה

לִבְנוֹת. לָחָצֵר בֵּית שַׁעַר לִהְיוֹת שׁוֹמֵר הַפֶּתַח יוֹשֵׁב שָׁם בַּצַּל וּמַרְחִיק אֶת בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מִלְּהָצִיץ בֶּחָצֵר:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא בתרא א, ה

לֹא כָּל הַחֲצֵרוֹת רְאוּיוֹת לְבֵית שָׁעַר. חָצֵר שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֵינָהּ רְאוּיָה לְבֵית שַׁעַר. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דַּאֲפִלּוּ שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים זִמְנִין דְּדַחְקֵי רַבִּים וְעָיְלוּ וְאָתוּ:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא בתרא א, ה

שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְהָאִידְנָא דְּנַיְדֵי, נָהוּג עָלְמָא שְׁלֹשִׁים יוֹם:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא בתרא א, ו

אֵין חוֹלְקִין אֶת הֶחָצֵר. אֵין אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין יָכוֹל לָכוֹף אֶת חֲבֵרוֹ לַחְלֹק הֶחָצֵר עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין חוּץ מִן הַפְּתָחִים, שֶׁכָּל בַּיִת שֶׁבֶּחָצֵר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לִפְנֵי פִּתְחוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְפָרֵק מַשָּׂאוֹ מֵעַל חֲמוֹרוֹ, וְחוּץ מֵאוֹתָן אַרְבַּע אַמּוֹת צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בֶּחָצֵר אַרְבַּע אַמּוֹת אֲחֵרוֹת לְכָל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין לִשְׁאָר תַּשְׁמִישִׁים, וְאָז יִהְיֶה בֶּחָצֵר דִּין חֲלָקָה:

🔤 מילים ומושגים

- **חוֹלְקִין** – מחלקים, גם בכפייה, כשאחד השותפים דורש
- **אַמָּה** – מידת אורך, כ-48 עד 58 ס"מ; ארבע אמות הן כ-2 מטרים
- **קַב** – מידת נפח; "בית קב" הוא שטח שזורעים בו קב של זרעים
- **טְרַקְלִין** – אולם, חדר גדול
- **שׁוֹבָךְ** – בית ליונים
- **טַלִּית** – בגד גדול
- **שְׁמוֹ עָלָיו** – אחרי החלוקה כל חלק עדיין נקרא בשמו (חצר, שדה) וראוי לשימוש
- **כּוֹפִין** – מחייבים, גם בלי הסכמה
- **בֵּית שַׁעַר** – חדר קטן ליד שער החצר, לשומר

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במשנה במפורש, ובצד השני פירוש הרע"ב.

📜 **כתוב:** "אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: ארבע אמות לפני הפתח לכל אחד, ועוד ארבע "לִשְׁאָר תַּשְׁמִישִׁים".

📜 **כתוב:** "כָּל שֶׁיֵּחָלֵק וּשְׁמוֹ עָלָיו, חוֹלְקִין"

💭 **מפרשים:** אחרי החלוקה כל חלק עדיין ראוי לשמו ולשימוש. חצי טלית אינו טלית.

📜 **כתוב:** "כּוֹפִין אוֹתוֹ לִבְנוֹת בֵּית שַׁעַר"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: את השכן "שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְסַיֵּעַ"; השומר מונע מאנשים "מִלְּהָצִיץ בֶּחָצֵר".

🏢 מהחיים: שכנים היום

- בית משותף: ועד הבית מחליט על דלת כניסה, אינטרקום או מצלמה בלובי. השכנים משתתפים בהוצאה, כמו "כופין אותו לבנות בית שער ודלת".
- ירושה: מגרש קטן שאי אפשר לחלק כך שלכל יורש יישאר מגרש שאפשר לבנות עליו, לא מחלקים בכפייה ("שמו עליו").
- מחשב או אופניים משותפים לשני אחים: חצי אופניים אינם אופניים. מחפשים פתרון אחר: תורות, מכירה או קנייה של חלק האח.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: מצגת, דף המקורות (המשנה והרע"ב), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: ירושת החצר והמעיל, ודלת הכניסה בבניין (5 דקות)
2. משנה ו: ארבע אמות לזה וארבע לזה, שרטוט החצר לפי הרע"ב (10 דקות)
3. "זה הכלל": משחק "מחלקים או לא?" עם כרטיסים (טלית, מרחץ, חדר, ספר תורה) (10 דקות)
4. בהסכמה: "אפילו בפחות מכאן יחלוקו", וכתבי הקודש (5 דקות)
5. משנה ה: בית שער ודלת, מחלוקת רשב"ג והלכה (10 דקות)
6. סיכום וכרטיס יציאה (5 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. כמה מקום צריך לכל שותף כדי לחלק חצר בכפייה?
2. מה אסור לחלק גם כששני השותפים רוצים?
3. מה כופין את בן החצר לבנות?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. לפי הרע"ב, למה צריך ארבע אמות לפני כל פתח?
2. הסבירו במילים שלכם את "כל שיחלק ושמו עליו".
3. מה תפקיד השומר בבית השער לפי הרע"ב? איך זה קשור לשיעור הקודם?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם צודק שכן שאומר "אני לא משתמש בדלת הכניסה, לכן לא אשלם"? נמקו לפי המשנה.
2. למה, לדעתכם, אסור לחלק כתבי קודש גם בהסכמה?

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- ועד בית ודמי ועד: חובה להשתתף בהוצאות משותפות (חוק המקרקעין, תקנון בית משותף).
- ירושה וחלוקת רכוש: מתי מחלקים ומתי מוכרים ומחלקים את הכסף.

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- כבוד כתבי הקודש: "וכתבי הקודש... לא יחלוקו", ומה עושים בספר קודש שאין בו שימוש (גניזה).
- שותפות כמצווה: "ואהבת לרעך כמוך" בהוצאות משותפות.

🏁 סיכום השיעור

אין חולקין חצר (או כל דבר) בכפייה אם אחרי החלוקה החלקים כבר לא ראויים לשמם: "כל שיחלק ושמו עליו, חולקין". בהסכמה מחלקים גם בפחות, חוץ מכתבי הקודש. ובדברים שכולם צריכים, כמו בית שער ודלת, כופין את השכן להשתתף. בשיעור הבא: מה מותר לי לעשות בתוך שלי, כשזה עלול להזיק לשכן.

📝 בדף העבודה

לחלק או לא לחלק? חצר, טלית ובית שער: שאלות הבנה, פירוש, יישום ושאלת חשיבה, עם מחוון מלא.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, שאלות סגורות, ומחוון משלה).

מקורות

- משנה, בבא בתרא א, 5 (ספריא)
- משנה, בבא בתרא א, 6 (ספריא)
- רע"ב על בבא בתרא א, 5 (ספריא)
- רע"ב על בבא בתרא א, 6 (ספריא)

מחוון: לחלק או לא לחלק? חצר, טלית ובית שער

1. **שאלה 1:** ארבע אמות; ארבע אמות ("אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה").
2. **שאלה 2:** ארבע אמות לפני הפתח "לְפָרֵק מַשָּׂאוֹ מֵעַל חֲמוֹרוֹ", ועוד ארבע "לִשְׁאָר תַּשְׁמִישִׁים". כלומר כדי לחלק בכפייה החצר צריכה להיות גדולה מספיק לשני השימושים לכל שותף.
3. **שאלה 3:** חצר קטנה: לא מחלקים בכפייה, אין מספיק מקום לכל אחד. טלית: לא, חצי טלית אינו טלית ("שמו עליו"). שדה גדולה: כן, כל חלק נשאר שדה. ספר תורה: לא, גם בהסכמה "כתבי הקודש... לא יחלוקו".
4. **שאלה 4:** "אֶפִּלּוּ בְּפָחוֹת מִכָּאן, יַחֲלֹקוּ". היוצא מן הכלל: כתבי הקודש, שאין מחלקים גם כששניהם רוצים.
5. **שאלה 5:** בית שער ודלת לחצר. לפי הרע"ב השומר יושב שם "וּמַרְחִיק אֶת בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מִלְּהָצִיץ בֶּחָצֵר". רשב"ג: "לֹא כָל הַחֲצֵרוֹת רְאוּיוֹת לְבֵית שָׁעַר" (חצר שאינה סמוכה לרשות הרבים). הלכה: לא כרשב"ג, כי לפעמים גם לשם הרבים נדחקים ונכנסים.
6. **שאלה 6:** לפי ת"ק כופין כל בן חצר להשתתף בשמירה המשותפת, גם אם הוא לא משתמש בה ישירות: הדלת שומרת על כל הבניין. הוא יכול לטעון כמו רשב"ג שלא כל חצר צריכה בית שער, אבל ההלכה לא כמותו. מקבלים כל תשובה מנומקת שמשתמשת במשנה.